

Recepcija Dajnkovega pesništva

Nina Ditmajer

ZRC SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede,
Novi trg 2, SI 1000 Ljubljana, nina.ditmajer@zrc-sazu.si

Razprava se ukvarja z Dajnkovim odnosom do cerkvenega pesništva, ki ga je ta kot bralec oziroma poslušalec gojil do svojih pesniških vzornikov, še posebej do Leopolda Volkmerja, katerega pesmi je predelal in objavil v svojih pesniških knjigah. Razprava raziskuje tudi sprejemanje Dajnkovih natisnjenih pesmi med štajerskimi duhovniki in učitelji, kot sta bila ruški učitelj Sebastijan Glades in župnik pri Svetem Andražu v Halozah Blaž Kosi, navsezadnje pa tudi vrednotenje njegovega pesništva v slovenski literarni zgodovini.

Ključne besede: Peter Dajnko, Leopold Volkmer, pesništvo, literarna recepcija

In der Abhandlung geht es um Dajnkos Einstellung zur kirchlichen Lyrik, die er als Leser oder Zuhörer gegenüber seinen poetischen Vorbildern, insbesondere Leopold Volkmer pflegte, dessen Gedichte er adaptierte und in seinen eigenen Gedichtsammlungen veröffentlichte. Diskutiert wird auch die Rezeption von Dajnkos gedruckten Gedichten bei steirischen Priestern und Lehrern wie Sebastijan Glades, dem Lehrer in Ruše und Blaž Kosi, dem Pfarrer von St. Andraž in Haloze. Schließlich wird die Bewertung seiner Lyrik vonseiten der slowenischen Literaturgeschichte thematisiert.

Schlüsselwörter: Peter Dajnko, Leopold Volkmer, Lyrik, literarische Rezeption

Uvod¹

Peter Dajnko med vzhodnoštajerskimi pesniki 19. stoletja zavzema pomembno vlogo. Slovenska literarna kritika ga je v 19. stoletju prepoznala celo za duhovnega naslednika Marka Pohlina (Trdina 1850: 296). Dajnko se s *Sto cirkvenih ino drugih pobožnih pesmi* (1826) uvršča takoj za znamenitim Leopoldom Volkmerjem. Tudi njegove *Posvetne pesmi med slovenskim narodom na Štajarskem* (1827) veljajo za drugo natisnjeno vzhodnoštajersko pesmarico. Slovenskim bralcem je v branje in prepevanje ponudil obširen pesniški repertoar kar 230 pesmi, ki je prav tako žanrsko raznovrsten (npr. stanovske pesmi, napitnice, elegije, basni, pesmi o Svetem Rešnjem telesu, praznične, Marijine in pasijonske pesmi, pesmi o smrti, zveličanju, sodnem dnevu itd.). Pesmi je pričel zbirati in zapisovati leta

¹ Prispevek je nastal v okviru podoktorskega raziskovalnega projekta Recepcija starejšega pesništva v panonskem jezikovnem prostoru (Z6-3227), ki ga financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.

1825, ko je bilo objavljeno vabilo enega od ustanoviteljev Dunajskega glasbenega društva² Jožefa Sonnleithnerja. Dajnko je na Dunaj poslal večjo zbirko ljudskih pesmi z melodijami,³ ki jih je zanj napisal Andrej Šef (Pogačnik 1969: 104), učitelj v Kapeli in sin organista v Svetinjah Ivana Šefa (Kovačič 1926, Rakuša 1886, Dravec 2017).

V slovenskih literarnozgodovinskih pregledih se njegovo ime pojavlja vse od Krempla (*Dogodivščine štajerske zemle*, 1845) in Puffa (*Marburger Taschenbuch*, 1853–1859) dalje, po Čopovi zaslugi⁴ pa tudi v tujih pregledih slovanskega slovstva. Šafarik je omenjal Dajnкова slovstvena dela že leta 1833 v reviji *Časopis českého museum* (Šafarik 1833: 169, 170), kasneje pa še v knjigi *Geschichte der südslawischen Litteratur* (Šafarik 1864: 84), kjer je o njegovih posvetnih pesmih sodil, da so podrejene moralnemu in uporabnemu vidiku. Še posebej je poudaril, da zbirka ne vsebuje ljudskih, temveč (avtorske) pesmi »pametnih in dobronamernih ljudi«, namenjene ljudstvu. Ivan Macun (1883: 85) je dve desetletji kasneje o namenu njegovih posvetnih pesmih podal podobno mnenje, kot so ga literarni zgodovinarji imeli o cerkvenem pesništvu: izpodrinili pravo narodno pesem, ki naj bi bila preveč poganska in posvetna. Dajnkove basni in posvetne pesmi so bile celo del šolskega repertoarja tedanjih slovenskih šol.⁵

Slovenska literarna zgodovina 20. stoletja je v skladu s spremenjeno percepcijo predmeta vrednotenja Dajnkove pesmi praviloma obravnavala z neestetskega vidika, zanje je uvedla celo nov izraz verzifikacija: »Verzifikacija teh 100 svetih in 150 posvetnih pesmi je spretna, poetično občutje pa zbudi le malokatera, vsebina je večinoma poučna. Vendar pa se nekatere še zdaj pojo med ljudstvom.« (Grafenauer 1917: 123) Po mnenju Antona Slodnjaka je Dajnko sicer pomemben kulturni in vzgojni delavec, vendar naj bi s svojimi načeli, »s suhim doktrinarstvom, ki se kaže zlasti v njegovih posvetnih pesmih, zamoril narodovo dušo, ki se je bila ohranila v narodni pesmi, zatrl tako romantične kali narodovega mišljenja ter ga prepoil z nekim licemerskim kriticizmom in samodopadenjem« (Slodnjak 1934: 112–13). Legiša (1959: 53) avtorstvo večjega dela posvetnih pesmi pripisuje Dajniku, manjšino Volkmerju, ljudska naj bi bila zgolj ena. Dajnkove pesmi vrednoti z neestetskega vidika ter pri tem sledi Macunu, Grafenauerju in Slodnjaku, v nasprotju z njimi pa izpostavi tudi bolj posvetne in celo ljubezenske motive v Dajnkovih pesmih, ki jih poimenuje z oznako »kupletne vložnice«.

² Uradni naziv: *Gesellschaft der Musikfreunde* ali *Wiener Musikverein*.

³ *Melodien auf Violin zu Kirchen- und anderen Erbauungsliedern bey Katholischen Christen vom slawischen Volksstamme im Herzogthume Steyermark. Aus dem Munde des Landvolkes aufgefasst von Andreas Schöff, Schulmeister zu Kapellen bey Radkersburg* (1825) (Dravec 2017).

⁴ V mislih imam njegov rokopis *Literatur der Winden* (1831).

⁵ Prim. *Slovenska slovstvena čitanka za sedmi in osmi razred srednjih šol* (Sket 1893: 184–186).

Dajnkovemu »moralističnemu prikrajanju« (Pogačnik 1969: 104) naj bi se izognila le pesem *Nesrečni turški snoboki*, ki od Štrekljeve objave naprej velja za slovensko narodno (Kidrič 2013).⁶

Odločilni za novo vrednotenje jezika in književnosti na vzhodnem Štajerskem so bili simpoziji (in zborniki, ki so ob tem izšli) o Leopoldu Volkmerju (Lipnik, ur. 1998; Jesenšek, ur. 2015), Petru Dajniku (Jesenšek in Rajh ur., 1998) in Antonu Murku (Jesenšek, ur. 1999) v devetdesetih letih dvajsetega stoletja. Vinko Škafar (1998: 286) je ugotovil, da je Dajnko v cerkveno pesmarico sprejel večino Volkmerjevih natisnjenih pesmi,⁷ vendar jih je ponovno prevedel, dve sta se celo ohranili v liturgični rabi (Nadrah 1969: 5, 35). Potrata (1998: 305) je na Dajnkove posvetne pesmi gledala kot na »izraz pragmatično usmerjenega izobraženca med preprostimi ljudmi, ki skuša s svojim delom vplivati na oblikovanje vedrega pogleda na svet, v katerem je z delavnostjo in moralnostjo mogoče doseči življenjsko srečo in zato tudi lažje prenašati udarce usode«. Posvetila se je žanrski zgradbi Dajnkove posvetne pesmarice, podrobneje pa obravnavala stanovske pesmi in basni. V zbirki je v nasprotju s Pajkom našla kar enajst Volkmerjevih pesmi. Izpostavila je njegovo preoblikovanje elegije *Hrast ali žalostno ločenje*, ode *Lipa ali sladka krčma*, zbadljivke *Kositva ali prazni strah* in stanovske pesmi *Kmetički stan* (Potrata 1998: 300–304). Jožica Čeh Steger (2015: 48–53) je ugotovila, da je recepcija pesmi *Kmetički stan* segla tudi v kajkavski (Ladislav Forko) in prekmurski prostor (Jožef Borovnjak).

V zadnjih tridesetih letih so se literarni zgodovinarji ukvarjali predvsem z Dajnkovim posvetnim pesništvo in odkrivali literarne povezave v panonskem jezikovnem prostoru. Pri raziskovanju njegovega cerkvenega pesniškega opusa se je pokazalo, da bo potrebno odkriti nove vire in povezave, ki bi lahko vplivali na nastanek Dajnkove pesmarice – spregledani so bili številni rokopisi štajerskih učiteljev, cerkovníkov, organistov in duhovnikov.

Dajnko in prekmurske pesmarice

V Radgoni, kjer je bil Dajnko kaplan med letoma 1816 in 1831, je deloval založnik Alojz Weitzinger,⁸ pri katerem je Dajnko izdajal svoje knjige. Poleg vzhodnoštajerskih tiskov so se v njegovi knjigarni že od leta 1813 prodajali tudi

⁶ Kot narodno jo je označil že Stanko Vraz (1839: XV); prim. Dravec (2017).

⁷ Kidrič (2013) je v *Slovenskem biografskem leksikonu* prepoznal samo tri Volkmerjeve pesmi, ki jih ni poimensko navedel, in »rahal oslon na Japlja, sicer gre za nove prevode oficijalnih nem. tekstov, kakor so bili n. pr. 'peta', 'tiha' in 'šolarska maša', ali za lastne prireditve.«

⁸ Po smrti 25. septembra 1844 ga je nasledil sin Johann Albert Weitzinger (Škafar 1978: 30).

ponatisi verskih knjig prekmurskega katoliškega duhovnika Mikloša Küzmiča: molitvenik *Knjiga molitvena* (³1813, ⁴1821, ⁵1838, ⁶1843, ⁷1846, ¹⁰1853, ¹²1864, ¹⁴1868, ¹⁷1877), zgodbe Svetega pisma *Sztaroga i nouvoga testamentoma szvete historie* (²1813, ³1833, ⁷1864), abecednik *Szlovenszki szilabikar* (ok. ²1821, ⁴1847, ⁵1851, ⁸1861, ⁹1864, ¹¹1870), abecednik *Szlovenszki ABCDAR* (¹²1870), evangelistar *Szveti evangyeliomi* (⁴1821, ⁵1841, ⁶1845, ⁹1877) in katekizem *Kratka summa velikoga katekizmus* (⁴1833, ⁵1845, ⁸1864). Kasneje so tam izhajali tudi ponatisi *Szvete kri'sne pouti* (⁵1853) Jakoba Sabarja, molitveniki Jožefa Borovnjaka: *Dühovna hrana* (1868, ²1870) in *Szveti Angel csuvar ali vodnik v nebesza* (1875) ter molitvenik Jožefa Košiča *Jezus moje po'zelenje* (⁶1875) (Škafar 1978).

Med omenjenimi prekmurskimi knjigami so posebej zanimivi Küzmičevi molitveniki, ki so vse do leta 1893, ko je Jožef Pustaj (Pusztai) natisnil prvo samostojno katoliško cerkveno pesmarico *Krscsanszko katholicsanszke cerkvene pesmi*, vsebovali precej obširen pesniški dodatek, še posebej v Borovnjakovih izdajah po letu 1864. Druga izdaja iz leta 1796 vsebuje le trideset pesmi; prične se s po dvema jutranjima in večernima pesmima, ta repertoar pa Dajnko v svoji pesmarici razširi na kar petindvajset pesmi. Sledijo praznične pesmi, kjer manjkajo binkoštni in Marijine. Pesmarica vsebuje še spokorne pesmi in eshatološke pesmi ter posamezne pesmi o Božji ljubezni, krščanskih krepostih, deseti Božji zapovedi in sladkem Imenu Jezusovem. V primerjavi z Dajnkovo manjka sklop mašnih pesmi in pesmi o Svetem Rešnjem telesu, prav tako molitvenik ne vsebuje pesmi o dolžnostih kristjana in pesmi, ki so se pele pri pouku. V šesti izdaji molitvenika iz leta 1843 so prvi sklop jutranjih/večernih pesmi nadomestile mašne in Marijine pesmi, manjka pesem o desetih Božjih zapovedih ter pesmi o smrti in večnosti, ohranjena je le ena pesem o sodbi. Na podlagi žanrske analize dveh izvodov Küzmičevega molitvenika ugotavljam, da recepcija pri Dajniku ni bila prisotna, zato je potrebno upoštevati še protestantsko pesniško dejavnost.

Evangeličanski duhovnik Mihael Barla je v Šopronu izdal dve pomembni deli, naprej šolsko knjigo *Diktomszke, versuske i molitvene kni'zicze* (1820), nato pa še pesmarico *Krscsanszke nôve peszmene knige* (1823). Šolska knjiga najprej predstavi nauk vere (npr. *Bog je vszaznajocsi i povszed nazocsi, Bog je te naj modrejsi*) in dolžnosti kristjana (npr. *Szkrb za pobogsanye ti drügi, Szmilenoszt*). Sledijo šolske pesmi. Tudi njegova pesmarica ima poučni in vzgojni značaj, saj je celotno drugo poglavje posvečeno pesmim »od vere navuka«, tretje poglavje pa dolžnostim kristjana. Tovrstne pesmi je v svojo pesmarico uvrstil tudi Peter Dajnko, zagotovo pa ni mogel dobiti zgleda v kranjskih pesmaricah tistega časa. V prvem razdelku Dajnkove pesmarice se v skupini jutranjih pesmi nahajajo take, ki vernikom posredujejo krščanski nauk, npr. *Bog je vsegamogočen, Bog je naj*

dobrotlivneši, Bog je povsodik nazočen, Bog vse zna. Pesem o vsemogočnosti Boga je Dajnko napisal v sedmih osemvrstičnicah in trohejskem metrumu z zaporedno rimo, verz je katalektični (T 4 aabbccdd). Barlova pesem ima osem osemvrstičnic, ritem je praviloma jambski, rima zaporedna (J 4 aaabbxcc):

Glejmo nebo, zemlo, vse,
Kaj na nebi, zemli je,
Rekla de nam narav cela:
To so ne človečje dela.
Naj močnejši narodi,
Krali no cesari vsi
Ne zamorejo včiniti,
Kaj mi rečemo »stvoriti«.

(Dajnko 1826: 12)

Oh hvalte vsamogočega,
Vsa modro ravnaočega,
Boga naj višesnjega!
On čini dela velika,
Svetla je njegova dika,
Vsa visijo od njega;
Njega ničče neoblada,
Vse moči, zmožnosti lada.

(Barla 1823: 104)

Dajnko je tovrstne pesmi na novo prevedel, zgled pa je lahko dobil tudi v nemškem jezikovnem prostoru. Posebno skupino pesmi o lastnostih Boga namreč vsebuje tudi bavarska pesmarica večernic *Deutsche Vespergesänge* (Kempten, 1813), npr. pesmi *Von der Allmacht Gottes*, *Von der Weisheit Gottes*, *Von der Gute Gottes*, ki so zapisane v dvovrstičnih kiticah.

Dajnko in kranjske pesmi

Na (Spodnjem) Štajerskem so v 18. stoletju delovali nekateri duhovniki, ki so prihajali iz drugih dežel in niso govorili vzhodnoštajerske različice slovenskega jezika. Kljub temu so zaradi svoje knjižne dejavnosti vsaj nekoliko vplivali na literarni razvoj v notranjeavstrijski pokrajini. Najbolj znana pisca iz tega časa sta bila gorenjski duhovnik Ahacij Stržinar (*Katoliš kršanskiga vuka pejsme*, 1729; *Pejsem od teh velikih odpustikov*, 1744), ki je takrat služboval v Gornjem Gradu, in goriški jezuit Primož Lavrenčič (*Misionske katoliš karšanske pejsme*, 1752; *Misionske pesme inu molitve*, 1757), ki je nekaj časa bival v Mariboru (Smolik 2011: 197–209, 286–293, 324–328). Nekatere njune pesmi so se gotovo ohranile v ustni tradiciji štajerskih vernikov in so na ta način lahko prišle tudi v Dajnkovo pesmarico.

Med eshatološkimi pesmimi (oz. pesmimi o štirih poslednjih rečeh človeka) je najbolj znana Stržinarjeva *Poslušaj grešni človik od poslednih reči*. Napisana je v ritmu hildebrandske osemvrstičnice. Pripoveduje o sodnem dnevu, ko bodo sojeni predvsem grešniki, med katere sodijo krivični kristjani, pogani, muslimani (Turki) in Judje. Pesem se je v istem stoletju prepisovala na Koroškem (*Maurerjeva* in *Krebsova pesmarica*), na Štajerskem pa so v pisni obliki nastajale

le novejšje predelave. Dajnkova verzija ima ritem osemvrstične romarske kitice (T 8/7 ababcdcd), v njej pa ne zasledimo več omemb grešnikov drugih veroizpovedi (Ditmajer 2020a: 215–216):

Poslušaj grešni človik
Od poslednih reči,
Gori vzemi ta navuk
Kar Sveti Duh vuči:
Če boš te reči mislov
Kir se na svetu živ,
V tvojih delah premislov
Nihdar na boš grešiv.

(Stržinar 1729: 53, 54)

Zdaj si navük k serci vzemi
Od poslednih reči ti,
No zaderži se po njemi
Zvesto, kak nas on vüči;
Te se ne boš nikdar zajšel
V greh, ki le pokvarja vse,
Temoč sladki mir boš najšel,
Prišel vu zveličanje.

(Dajnko 1826: 241)

Lavrenčičeva pesem o premišljevanju križevega pota *Kristjani spregledujte ta krvavi križov pot* je bila znana v 18. in 19. stoletju na Goriškem (Staničeva in *Stomaška pesmarica*), Koroškem (*Krebsova pesmarica*) in Štajerskem (Dajnkova pesmarica, *Mašne in druge pesmi*). Zapisana je v petnajstih osemvrstičnicah in romarski kitici (T 8/7 ababcdcd). Pisci so v 19. stoletju prvemu verzu dodajali zlog o, kar je spremenilo metrično podobo pesmi, razvidne pa so jezikovne razlike, ki so posledica narečne osnove zapisovalca in časovne preobrazbe jezika (Ditmajer 2020a: 267–268). Stanič in Dajnko sta germanizem (*nebeški*) lon ‘plačilo’ zamenjala z izrazom (*Božji*) raj:

{Kristjani spregledujte||Kristjani spregledujte,||O kristjani pogledujte||O Kristjani! pregledüte}
{ta krvavi križov pot,||Ta krvavi križo pot,||Ta krivavi križa pot!||Zdaj krvavi križni pot,}
{v vašeh sercah spremišlujte,||V vaših srcih spremišlujte, –||V vaših srcah premišlujte,||V’
vaših sercah premišlüte,}
{kaj je trpov vaš Gospud,||Kaj je trpu vaš gospud,||Koljk je trpel vaš Gospod!||Kaj je trpel
vaš Gospod.}
{Ta pot če bote hodili,||To pot če bote hodili||”To če z andohtjo storili||Či te toti pot hodili,}
{vaša muja ni zabstojn,||Vaša muja ni zabstojn,||Boste, ino rad’ vselej,||Vaš trüd ne de zob-
stonj te,}
{vašem dušam ste dobili,||Vašim dušam ste dobili,||Vašim dušam zadobil –,||Vašim dūšam
te dobili}
{ta nebeški večni lon,||Ta nebeški večni lon,||”No pomoč za sveti rej!”||Božji raj naj veke vse.}

(Kritični vzporedni prepis dela pesmi pri Lavrenčiču (1757: 22), Krebsu (RRSS Ms 022), Staniču (1838: 63) in Dajniku (1826: 176))

Lavrenčič je bil tudi prvi slovenski pisec, ki je natisnil pesem o angelskem kruhu *Panis angelicus*, ki se je pela pred, pri in po blagoslovu Svetega Rešnjega telesa. Bila je tako razširjena, da jo je Matija Majar označil za splošno slovensko. Druga predelana kranjska verzija Maksimilijana Redeskinija se na Štajerskem

ni prepisovala. Za potrebe Sekovske škofije je Lavrenčičevo pesem verjetno na novo prevedel, natisnil pa jo je Peter Dajnko. V primerjavi z Majarjevo prinaša dodatno kitico o čaščenju Jezusovega in Marijinega imena, ki se je pri Lavrenčiču pela pred in po vsaki pesmi (Ditmajer 2020a: 270–271):

```
{Čestimo te||Častimo te}
{Živi kruh angelski,||Živi krūh anjgelski,}
{Ti pravi človek, ki si||O pravi človek vkūp,}
{Ino Bog nebeski.||Ino Bog nebeški!}
{///O pravi človek vkūp,}
{///Ino Bog nebeški!}

{Sveti, sveti, sveti,||Sveti, sveti, sveti}
{Sveti in presveti||Sveti krez vse sveti}
{Je Jezus Kristus v svetemu||Je Jezuš Kristuš večno nam}
{Sakramentu rešnjemu.||V presvetem Rešnjem Teli tam}
{///V spodobi krūha vina skrivno}
{///Nazočen Bog no človek vkūp.}

{Ne zapusti nas nigdar||Ne zapūsti nas nikdar}
{Oh Jezus naš zveličar!||Jezuš naš zveličar!}
{Oh Jezus naš zveličar||Jezuš naš zveličar!}
{Ne zapusti nas nigdar!||Ne zapūsti nas nikdar.}

{///Češeno vsikdar bodi}
{///O sladko ime Jezuš!}
{///Ino ime Mari[j]a!}
{///Ino Bog nebeški!}
{///O sladko ime Jezuš!}
{///Ino ime Mari[j]a!}
```

(Kritični vzporedni prepis dela pesmi Majarjeve (1846: 91) in Dajnkove (1826: 121) različice)

Dajnko in štajerske pesmarice

Prva tiskana slovenska pesmarica v celjskem okrožju je *Peisme od keršanskiga vuka po versti Katechizma* (1784) Gašperja Rupnika. V mariborskem okrožju se je kot slovenski pesnik uveljavil Leopold Volkmer z izdajo prevoda nemške terezijanske cerkvene pesmarice *Pesme k tem opravili te svete meše* (1783) (Smolik 2011: 606–611, 592–596). Dajnku je Volkmerjeve pesmi posredoval Anton Korošak (Dajnko 1827: VII).

Rupnikovo pesem po blagoslovu Svetega Rešnjega telesa *Nam se je veseliti, čudež se je zgodiv* je za Slovence Sekovske škofije na novo priredil Peter Dajnko. Rupnikova različica ima pet osemvrstičnic v ritmu hildebrandske kitice (J 7/6 ababcdcd), Dajnkova pa se z njo ritmično ujema, le da ima dodatni odpev po vsaki kitici. Razlikujeta se na jezikovni ravni, saj je Dajnko sledil vzhodnoštajerski

tradiciji 19. stoletja, Rupnik pa se je bolj oziral na osrednjeslovensko tradicijo 18. stoletja (Ditmajer 2020a: 272). Dajnko je germanizem *šalt* zamenjal z izrazom *podoba*, pisal je zaokroženi glas *ü* in izglasni *-o* namesto *-u*:

```
{Nam se je veseliti,||Veselmo se Kristjani!}
{čudež se je zgodiv,||En čüdež se godi!}
{Kristus se oče skriti||Zdaj Jezuš je med nami,}
{Debi viden na biv,||Ne vidimo ga mi:}
{V štavti kruho, no vina,||V spodobi krüha, vina}
{Živu mesu, no kri||Je zdaj v altari tam}
{JEZUSA Bož'ga Sina||Kerv, meso Boga Sina}
{No oltarju stoji,||Nazoči skrivno nam.}
{///Gospod! pomili nas.}
```

(Kritični vzporedni prepis dela Rupnikove (1784: 44) in Dajnkove (1826: 118) različice)

Hvalilna pesem svetega Tomaža Akvinskega *Pange lingua* je bila na Slovenskem precej razširjena. Najdemo jo v Pohlinovem in Japljevem lekcionarju (1772, 1777, 1800), pri Valentinu Staniču (1826) in Luki Dolinarju (1833), prepisovala se je tudi v rokopise. Za potrebe Sekovske škofije jo je na novo prevedel Leopold Volkmer »pri Štuhecu 1794«, izvedla se je na praznovanje godu svetih Janeza in Pavla leta 1813. Iz vsebine je razvidno, da se Volkmer ni zgledoval po kranjskih različicah, temveč se je bolj zvesto držal latinskega izvirnika; sledil mu je tudi Peter Dajnko. Pohlinova pesem je zapisana v šestih šestvrstičnicah, ritem je podoben kitici »stabat mater« (T 8/7 ababab). Enak metrični vzorec ima Volkmerjeva različica, ki prinaša tudi več metaforičnih podob, npr. za Sveto Rešnje telo (skrivnost mesa in krvi). Dajnkova metrična podoba pesmi v zadnjih dveh verzih prinaša dva sedmerca in zaporedno rimo (T 8-7-8-7-7-7 ababcc) (Ditmajer 2020a: 269–270):

```
{Hvalimo, inu molimo||Razkri jezik čudovito||Vsi jeziki popevajte}
{Tu svetu Rešnu Telu,||Mesa no krvi skrivnost,||Skrivnost Tela slavnega,}
{Sveto rešno kri častimo,||Da z očmi te vere skrito||Dragi krvi hvalo dajte,}
{k našimu odrešenju,||Vidimo, kak je vrednost,||Kero vsega naroda}
{Od zveličarja prelita||No tak molimo razkrito,||Kral za svet prelejal je,}
{Za vse volnu človeštvu,||Kak moliti je dužnost,||Naj bi nas odkupil vse,}
{Nam je poslan, nam je rojen||Božji sin, kral večne časti,||On je rojen iz Dvice,}
{Iz prečiste Dvice,||Nam 'z Dvice rojen sad,||Dani nam k odrešenju,}
{Na tim' svejtu gorizrejen,||Priša je na svet razglas'ti||Je vüčil nas pot pravice}
{Učil je od resnice,||Navuk, ključ nebeških vrat,||V svojem svetem navüki,}
{Čudnu sklenil je svoj leben||No z življenjom nas napasti||Ino svoje dneve vse}
{Za vse svoje ovčice,||Pred, kak svojo htea dat'.||Čüdovitno skončal je.}
```

(Kritični vzporedni prepis Pohlinove (1777: 330), Volkmerje (UKM Ms 43/3) in Dajnkove različice pesmi (1826: 109–110))

Nemška adventna pesem *Maria, sei gegrüßet, du lichter Morgenstern* je bila podlaga Volkmerjevi pesmi *Češena si Divica*,⁹ ki jo je kasneje še nekoliko predelal v svojem rokopisu iz 1805. Prinaša deset sedemvrstičnic v jamskem metrumu in hildebrandski kitici (J 7-6-7-6-6-7-6 ababcxc). Natisnjena je bila v Dajnkovi, Glaserjevi in Lahovi pesmarici, kar jo postavlja predvsem v vzhodnoštajersko območje. Različico pesmi je natisnil tudi goriški pesnik Valentin Stanič. Dajnko je pesem jezikovno popravil v skladu s svojo slovnico in opustil vzhodnoštajersko orodniško končnico *-oj* (*lučjoj – lučjo*), v primerjavi z Volkmerjem pa je vidna zamenjava zadnjih dveh verzov (J 7-6-7-6-6-6-7 ababccx), v katerih je zamenjal tudi germanizem *trošt* z *veseljem* (Ditmajer 2020a: 221):

Češena si Divica!
Z lučjoj obdana vsa,
Oznaniš, kak denica
To sonce, nam Boga:
Čista od madežov,
Za Mater Božjo zbrana
K trošti vseh grešnikov.

(Volkmer 1783: 52)

Češena si Divica,
Obdana z lüčjo vsa,
Oznaniš, kak denica,
Nam sonce, Jezusa;
Si vsa brez madežov
K veselji grešnikov
Za mater božjo zbrana.

(Dajnko 1826: 135–136)

Iz 18. stoletja je znana nemška božična pesem *Dies ist der Tag, den Gott gemacht*, ki jo je napisal nemški pesnik Christian Fürchtegott Gellert (1755). Pesem avstrijskega jezuita Michaela Denisa *Diess ist der Tag von Gott gemacht* naj bi odmev doživela pri Leopoldu Volkmerju (Smolik 1998: 32). Kitice so desetvrstičnice v jamskem metrumu (J 8-7-8-7-8-8-7-8-8-7 ababccdeed). Tudi to pesem je v svojo cerkveno pesmarico sprejel Peter Dajnko in ohranil njeno metrično podobo. Goriški pesnik Valentin Stanič je pesem samostojno prevedel iz nemškega jezika, medtem ko jo kranjske pesmarice (Potočnik, Dolinar) niso vsebovale (Ditmajer 2020a: 235–236):

{Te den, vsa stvar se veseli,||Den, ker se od nas dnes sveti,||Ta dan veselja Bog je stril;}
{Od Boga je nareti:||Od Boga je spočeti,||S srca vesel čem biti!}
{On gnes takaj na me gleda,||On grešne nas vse oživi,||Na me se Bog je tud' spomnil,}
{Jaz njemi čem zapeti.||zdaj njemi čemo peti.||Ga v pesmih čem častiti.}
{Sin, kerega Divica vsem||Sin, kerega Divica nam||Zveličanje za vse ljudi}
{Gnes porodi, jaz gvišno vem,||Dnes porodi, ja dobro znam,||Divica donas nad rodi}
{Rodi se tudi meni.||Rodi se tudi meni;||Tud' jest ne bom pogublen.}
{Pred njegovih jaslicah klečeč||Na jaslah njegovih klečeč||Pred jaslice se dol pustim}
{Zapojem od lubezni žgeč:||Iz srca pejem ga goreč:||V molitvi Jezusa častim}

⁹ Leopold Volkmer naj bi leta 1783 prevedel adventno pesem *Maria, sei gegrüsst, hier in deinem Gnadenbild*, ki jo je zapisal avstrijski jezuit Michael Denis (Smolik 1998: 32). Nemška pesem ne omenja zvezde danice, zato ne more biti predloga.

{O Jezus moj lubleni!||O Jezuš moj lübleni!||Ves od veselja zgublen!}

(Kritični vzporedni prepis dela Volkmerjeve (1783: 56), Dajnkove (1826: 146) in Staničeve (1826: 73) različice pesmi)

Srednjeveška sekvenca *Žalostna je mati stala* je bila pri nas prvič natisnjena v 17. stoletju pri Kastelicu (*Bratovske bukvice*), že prej je verjetno bila zapisana v *Muzejskem rokopisu*, nato pa se je ponatiskovala v različnih slovenskih lekcionarjih na Kranjskem (1715–1800) (Smolik 2011: 98; Ogrin 2019: 197). V *Kapelskem pasijonu* je prisotna metafora *meča bolečin* (*gladius doloris*), ki je po Simeonovem prerokovanju presunil Marijino srce (Ogrin 2019: 53). To verzijo je vsebovala tudi Volkmerjeva leta 1805 zapisana pesem za obhajanje praznika sedmih žalosti Marije. Kitice so zapisane v treh grafičnih vrsticah, vendar lahko prepoznamo šestvrstičnice, zadnji verz se ponovi, ritem pesmi je trohejski (T 8-8-7-8-8-7 aabccb). Volkmerjevo pesem je predelal njegov rojak Anton Lah in jo objavil v Murščevem *Bogočastju*. Radgonski kaplan Dajnko se je odločil za svojo verzijo in Volkmerju sledil le metrično, na Kranjskem je Blaž Potočnik prispeval drugo verzijo (Ditmajer 2020a: 252–253):

{Mati je pod križom stala,||Mati je pod križem stala,||Žalostna je mati stala,||Žalostna, jočeča stala,}
 {No brez trošta klaguvala,||Jokala no žalavala,||Se pod križem mil' jokala,||Vsa trepetala, bojala}
 {ke je visev njeni sin,||Njeni Sin tam visel je.||Kjer je visel neni Sin.||Se je Božja mati te,}
 {Tak bla velka bolečina.||Kaka to je bolečina,||V žalost je srce vtopleno,||Kda na križi je razpeti}
 {Kak da v njo ba kdo porina,||Mati vidi vmreti Sina,||Vse pobito, prebodeno||Mogel njeni Sin vumreti}
 {Meč no njo prebodno z njim.||Meč prebode njoj srce.||Z mečem srčnih bolečin.||Za nas revne grešnike.}

(Kritični vzporedni prepis Volkmerjeve (UKM Ms 47, fol. 182), Lahove (Muršec 1850: 88) Potočnikove (1827: 112) in Dajnkove (1826: 184) različice pesmi).

Leopold Volkmer je za petje v postnem času natisnil pesem o Jezusovem trpljenju *Jaz čem tvoje mantre peti*, ki se je v tiskanih in rokopisnih verzijah ohranjala v 19. stoletju. Prinaša osem osemvrstičnih kitic, zadnji štirje verzi se ponovijo v refrenu (T 8-8-7-7-8-8-7-7 aabbccdd). Staničeva verzija se z Volkmerjevo pesmijo ujema metrično, ne pa tudi jezikovno, saj goriški pesnik v skladu z jezikovnim razvojem prve polovice 19. stoletja v svoja besedila ni več vnašal dvoglasnikov, v mestniku je pisal končnico *-u* (v *trpljenju*), zamenjeval je germanizme (*mantre* – *trpljenje*). Dajnkova in Staničeva verzija se oddaljujeta od Volkmerjeve. Doli narjeva verzija je novejša predelava, vendar se metrično še ujema z Volkmerjevo (Ditmajer 2020a: 266–267):

{Jaz čem tvoje mantre peti,||Daj trpljenje tvoje peti||Čem trpljenje tvojo peti,||Naj moj jezik
milo poje}
 {No smilenje s tobom meti,||Ino žalost s tabo 'meti||Mirno ljubav k tebi meti,||Jezus moj, od
martre tvoje,}
 {Jagne Božjo, kero vmrejt'||O nedolžno Jagne ti!||O nedužno jagne ti,||Lubeznivga Jagneta,}
 {Prišlo si za me na svejt,||Ki za nas grenkost trpi,||Ki nas grehov rešlo si,||K' jemlje grehe
od sveta,}
 {Jezus! Vtisni rane tvoje||Jezus naj čez tvoje rane||Jezus! vso trpljenje tvojo||Daj, de tvoje
bolečine}
 {Globoko v počutke moje:|Grešnikov srce se zgane||Stisni močno v srce mojo,||Delajo nam
spečenine,||}
 {Bodi meni tvoja kri||Stur' de teže tvoje me,||Naj mi v moji smrti bo,||Smrt, trpljenje tvoje bo||}
 {K trošti, no k zveličanji,||Kader vmiram vesele!||Mojo veseljenje vso,||V smrti mene troštalo,}
 (Kritični vzporedni prepis dela Volkmerjeve (1783: 59), Staničeve (1826: 87), Dajnkove (1826:
167) in Dolinarjeve (1833: 113–114) različice pesmi)

Pesem *Nebeški duhi k nam dol prite*, ki se je pela pri procesiji s Svetim Rešnim telesom, je za potrebe slovenskih vernikov Sekovske škofije prvi natisnil Leopold Volkmer, vendar Smolik (1998: 32) zanjo ni našel predloge v Denisovi nemški pesmarici. Dajnko je Volkmerjevo pesem nekoliko jezikovno popravil v skladu s svojo slovnico iz leta 1824 (npr. *gn* > *dn*: *dnes*; *gd* > *kd*: *kda*; *šav* – *šel*). Pesem je sestavljena iz trinajstih šestvrstičnic (J 9-9-8-9-9-8 aabccb) (Ditmajer 2020a: 272–273):

{Nebeški duhi! K nam dol prite,||Nebeški dūhi! k nam dol prite,}
 {No peti nam pomagat ite,||Popevat nam pomagat ite;}
 {Te den je sveti vam, kak nam,||Ti den je sveti vam, kak nam.}
 {Kruh, kerega mi gnes častimo,||Krūh, kerega mi dnes častimo,}
 {No s kerim dušo mi redimo,||No s kerim dūšo mi redimo,}
 {Naredi nas spodobne vam,||Naredi nas spodobne vam.}

(Kritični vzporedni prepis dela Volkmerjeve (1783: 71) in Dajnkove (1826: 103) različice pesmi)

Božična pesem o ukazu cesarja Avgusta, naj se popiše vse ljudstvo (prim. Lk 2,1), je po predvidevanju Ogrina (2019: 247) predelava neke starejše baročne osnove, ki je nastala ob prazničnem zbiranju ob jaslicah na sveti večer. Po prvem natisu pri Dalmatinu se je ohranjala v slovenskem rokopisnem izročilu, in sicer jo najdemo v rokopisni pesmarici cerkovnika v Vuhredu Jožefa Grebelnika.¹⁰ Pesem ok. leta 1800 zasledimo tudi v *Rokopisu iz Cerkna* (Ogrin 2019: 125) in ok. 1810 v *Rokopisu iz Podmelca*, prisotna je še v kranjski rokopisni tradiciji,

¹⁰ Njegova pesmarica vsebuje tudi nekaj vzhodnoštajerskih pesmi Leopolda Volkmerja (npr. *Kak lepa je Marija tvoja krona*, *Večerna pesem enega delavca*, *Sodba krez dekle per Domlakah*).

npr. pri Ambrožiču leta 1775 in Škofu iz Zaklanca leta 1828. Kramar (1923: 109) jo je imenoval narodno, saj je to oznako pripel vsem pesmim, ki jih je našel pri Štreklju ali so jih ljudje še vedno prepevali. Tam najdemo koroško verzijo pesmi, ki jo je zapisal Matija Majar, nato goriško verzijo z Grahova na Tolminskem, ki jo je zapisal Anton Črv, verzijo iz begunjske okolice na Gorenjskem je zapisal Anton Jeglič, pisec pesmi iz Podzemlja je bil Janko Barle, verzijo iz Motnika je zapisal Gašpar Križnik, goriško pa Leopold Lisjak (Štrekelj 1904–1907: 23–27). Na Koroškem se je po poročanju Matije Majarja (po Štrekelj 1904–1907: 23) pela na sveti večer pri prvi maši opolnoči v Rožu in na Radišah, znana naj bi bila tudi na Štajerskem v Solčavi. Grebelnikova pesem, ki se ne ujema z nobeno Štrekljevo, je sestavljena iz osemvrstičnic v ritmu vagantske kitice, rima ni dosledna (J 8/7 ababcedcd). Novo verzijo je natisnil Peter Dajnko. Pesem je podana v ritmu osemvrstične romarske kitice (T 8/7 ababcedcd) (Ditmajer 2020a: 234–235):

{Kir je zapovet venkej šla||Kda se mel je naroditi||Ena zapoved je vnkej šla||Cesar Avgustus kmalu}
 {od cesarja Avgusta||Božji sin k odrešenji,||od cesarja Avgustusa,||Da vunkaj to zapovd}
 {popisovanje vsiga vsega sveta||So Židovi mogli biti||ves svejt popisat se ima,||De se bo popisalu}
 {kir je nega cesarstu||V mesto Rim podloženi;||tud gre svet Jožef z Marija,||Vse človeštu povsod}
 {vsak more jet v soje mesto||Zato 'z Rima v Palestino||Le srečno naprej,||Jožef inu Mari[j]a}
 {na dom svojeh rojakov||cesar Avgust povel:||prideta sedej,||sta šla od Galeleja}
 {de bo tamkej prav zvesto||Pojdi vsaki v domovino,||//||Dopovnit cesarska zapovd}
 {svojo družino popisov||Daj se tam zapisati,||//||Ki je šla vunkaj povsod.}

(Kritični vzporedni prepis dela pesmi pri Grebelniku (UKM Ms 158, fol. 51), Dajnku (1826: 141), *Rokopisu iz Cerkna* in *Rokopisu iz Zaklanca*)

Kdo je bral Dajnkove pesmi?

Knjige Petra Dajnka so bile natisnjene v jeziku in črkopisu, ki ga je uveljavil v svoji slovnici *Lehrbuch der Windischen Sprache* (1824) in s tem normiral vzhodnoštajersko pokrajinsko različico slovenskega knjižnega jezika (prim. Jesenšek 2015: 121; Rajh 2002: 70). Njegove knjige so bile razumljive in uporabne predvsem v tistih župnijah sekovske škofije, kjer so verniki govorili prleško in slovenskogoriško narečje, pa tudi v drugih krajih ob reki Dravi. Na tem območju so se do danes ohranili nekateri rokopisi, ki nam pričujejo o pesniški dejavnosti v slovenskem cerkvenem okolju 19. stoletja. Cerkovnik v Vuhredu Jožef Grebelnik je med letoma 1792 in 1802 v rokopis zapisal sedeminšestdeset slovenskih pesmi (UKM Ms 158), učitelj pri Mali Nedelji Vid Plohl je okoli leta 1822 napisal cerkveno pesmarico dvaintridesetih pesmi (UKM Ms 73),

obširen rokopis pesmi na 740 straneh je zapustil takratni kaplan pri Sv. Tomažu Franc Vrbnjak (UKM Ms 25), sto dvainosemdeset pesmi je med letoma 1830 in 1845 napisal župnik v Zgornjem Leskovcu pri Ptuju (župnija Sveti Andraž v Halozah) Blaž Kosi (UKM Ms 102), v Rušah je upokojeni učitelj Sebastijan Glades zapustil rokopis sto triinpetdesetih slovenskih cerkvenih pesmi *Windsche Lieder in der Kirche und zu Hause zu singen* iz leta 1833 (UKM Ms 118), učenec trivialne šole pri Sveti Barbari pri Vurberku Franc Črnko pa je v letu 1835 napisal šolsko pesmarico *Lieder-büchlein bey der heiligen Messe* (UKM Ms 28) (Ditmajer 2020a: 70–87).

Vzhodnoštajerski župniki, govorci narečja, so Dajnkove pesmi uporabljali pri krščanskih obredih v ali zunaj cerkve, večkrat so jih tudi vsebinsko in metrično popravljali, ne pa tudi jezikovno. Blaž Kosi je Dajnково pesem o sodbi *Premislite zvolni lüdje* na novo predelal ali prevedel ok. leta 1840. Ritem njegove variante se ne razlikuje od Dajnkovega (J 8-8-5-5-8 aabbc), le zadnji verz je nepopoln (hiperkatalektični) (Ditmajer 2020a: 208):

```
{Premislite zvolni lüdje!|Premislite lubi lüdje,}
{Kam pride našo veselje,|Kam pride našo veselje,}
{V jedini noči|V edini noči vse naše oči,}
{Na slojzne oči|Na joč se znajo obernoti,}
{Se bo vse prezobernilo.||/}
```

(Kritični vzporedni prepis dela Dajnkove (1826: 252) in Kosijeve (UKM Ms 102, fol. 175) različice pesmi)

Leta 1836 je priredil tudi Dajnково pesem o štirih poslednjih rečeh človeka *Men' pa se nicor senjale štiri strašne reči so*. Pesem je pri obeh zapisana v znani romarski kitici (T 8/7 ababcedcd), črkopis je pri Dajniku dajncica, pri Kosiju bohoričica, jezik je vzhodnoštajerski (Ditmajer 2020a: 217). Kosi je zaradi preoblikovanja besedila moral nekoliko prirediti tudi rimo (*senjale – popala, meni – mene*), vendar je v njegovi pesmi manj redukcij kot pri Dajniku (*men', 's, spravla*), zato je pesem metrično bolj učinkovita:

```
{Men' pa se nicor senjale|Meni se nicoj senjale,}
{Štiri strašne reči so,|Štiri strašne so reči,}
{V serci so me tak zažgale,|Tak me groza je popala,}
{Da sem v strahi z dušo vso:|Da se duša mi boji,}
{Najmreč, smrt me je vlovila,|Prisenjalo se je meni}
{Ino brezi milosti|Da me smrt je zgrabila,}
{S tega sveta vumorila,|Ino k Jezusi je mene,}
{Spravla v' sodbo k' Jezusi,|Pred to sodbo spravila.}
```

(Kritični vzporedni prepis dela Dajnkove (1826: 56) in Kosijeve (UKM Ms 102, fol. 106) različice pesmi)

Istega leta je Kosi zapisal tudi Dajnkovo Marijino himno *O mati Božja blažena*, ki jo opeva kot nebeško kraljico. Zapisana je v osemvrstičnih vagantskih kiticah (J 8/7 ababcdcd), jezik sledi vzhodnoštajerski pokrajinski različici slovenskega knjižnega jezika (Ditmajer 2020a: 259–260). Kosi je besedo *blažena* zamenjal s *kronana*, hiperkorekturo v besedi *angel* je popravil in zamenjal pokrajinski predlog *krez* > *črez*.

{O mati Božja blažena,||O mati Božja kronana,}
 {Vsih anjgelov kralica,||Vseh angelov kralica,}
 {Krez vse svetnike zvišana,||Črez vse svetnike zvišana,}
 {Svetleša, kak denica!||Svetleša kak denica.}

(Kritični vzporedni prepis dela Dajnkove (1826: 125) in Kosijeve (UKM Ms 102, fol. 104) različice pesmi)

V nasprotju s Kosijem pa ruški učitelj Sebastijan Glades ni bil govorec prleškega ali slovenskogoriškega narečja. Jezika se je učil pretežno iz kranjskih knjig, od tam prepisoval pesmi, predvsem Redeskinijeve in lekcionarske, do Dajnkove pesmarice pa se je najverjetneje dokopal preko Antona Šerfa, ki je bil kaplan v Rušah v letih 1828–1829. Njegove pesmi je prečrkoval iz dajničice v bohoričico in popravljajl panonsko besedje (Ditmajer 2020b). Tako je v velikonočni pesmi *Vstanul je naš odrešitel*, *Jezuš Kristuš naš vüčitel* preoblikoval nekaj vzhodnoštajerskih tvorjenk, npr. *odrešitel* – *odrešenik*, *vučitel* – *vučenik* (Ditmajer 2020a: 239).

{Vstanul je naš odrešitel,||Gor vstav je naš odrešenik}
 {Jezuš Kristuš nas vüčitel,||Alleluja. Jezus Kristus nas vučenik}
 {Kak je rekel, pa živi.||Alleluja. Kak je rekel, pa živi,}
 {Ino vse nas veseli.||Ino vse nas veseli.}
 {Hvalmo Boga, Aleluja!||Hvalmo Boga. Alleluja}

(Kritični vzporedni prepis dela Dajnkove (1826: 187) in Gladesove (UKM Ms 118, fol. 134) različice pesmi)

V binkoštni pesmi *Pridi Sveti Duh in v nami vujžgi ogen ljubezni* je Glades zamenjal panonsko besedo *lubav* z *lubezen*. Dajnkovih pesmi metrično ni popravljajl. Tako lahko prepoznamo kratko romarsko kitico (T 8/7 abab) (Ditmajer 2020a: 243):

{Pridi Sveti Düh no v nami||Pridi Sveti Duh na v nami,}
 {Vujžgi ogen lübvavi,||Vujžgi ogen lubezni,}
 {Naj le vu pravici sami||Naj le vun pravici sami,}
 {Čisto mi živimo vsi,||Čisto mi živimo vsi,}
 {Smili se krez nas}

{Pridi kak v Jeruzalemi||Pridi, kak v Jeruzalemi,}
 {Prišel si v apoštole,||Prišel si v apostole,}
 {Ino v srci njihovemi||Ino v srci njehovemi,}
 {||Na vso dobro ravnal nje.||Na vso dobro ravnal nje.}
 {Smili se krez nas}

(Kritični vzporedni prepis dela Dajnkove (1826: 197) in Gladesove (UKM Ms 118, fol. 160) različice pesmi)

Tudi v Dajnkovi pesmi za obhajanje svečnice *Dal je Mojzeš zapoved* je Glades spremenil nekaj vzhodnoštajerskih jezikovnih značilnosti (npr. dajalnik ednine moškega spola *bogi* > *bogu*; zamenjava besede *včiniti* > *storiti*); razvidno je, da ni poznal znaka *ŋ* 'nj', saj ga je transkribiral z *zh* 'č'. Na Kranjskem je v tem času obstajala različica, ki jo je leto kasneje objavil Blaž Potočnik,¹¹ vendar recepcija pesmi v sočasnih kranjskih pesmaricah (predvsem pesmarice Luke Dolinarja) pri Dajniku ni razvidna (Ditmajr 2020a: 250–251).

Glades je od Dajnka prevzel tudi več pasijonskih pesmi, npr. *Nikde je človeka ne, ki bi znal izreči vse, O Kristjani! Glejmo, ta na Jezuša, Grešnik! Glej po Jezuši, kaj za grešne nas trpi*. V tej skupini pesmi je panonsko besedo *cveki* zamenjal z besedo *žgrebi* 'žebliji', *slojze* so zapisane kot *soze*, *včinimo* je spremenil v *storimo*, vidno je tudi popravljanje vzhodnoštajerskih oblikoslovnih značilnosti, npr. dajalnik ednine moškega spola: *Bogi* – *Bogu*:

{Grešnik! Glej po Jezuši,||Grešnik! glej po Jezusi,}
 {Kaj za grešne nas trpi,||Kaj za grešne nas trpi,}
 {Kak v težave je zajeti,||Kak v težave je zajeti,}
 {Mogel za nas bridko umreti,||Mogel za nas bridko umreti}
 {Naj se grešnik ne zaniča,||Naj se grešnik ne zaniča.}
 {Temoč večno le zveliča.||Temoč večno le zveliča}
 {Grešnik! bridke slojze toči||Grešnik! bridke soze toči,}
 {Zdaj od velke žalosti,||Zdaj od velke žalosti,}
 {No se Bogi priporoči,||No se Bogu perporoči,}
 {Naj ti grehe odpusti.||Naj ti grehe odpusti.}

(Kritični vzporedni prepis dela Dajnkove (1826: 169, 170) in Gladesove (UKM Ms 118, fol. 84) različice pesmi)

V ustni tradiciji se je ohranjala pesem o Svetem Rešnjem telesu *Nizko se zdaj priklonimo*. Pela se je med deljenjem blagoslova, Matija Majar pa jo je zapisal na Štajerskem v Medvedovem selu blizu Podčetrtna, to ljudsko verzijo pa je na novo predelal in natisnil Peter Dajnko za petje »pri veliki popevani meši«.

¹¹ Štirideset' dan od poroda / Čista mati v' tempel gre, / Nese Sinka pred Gospoda, / Kakor Mojzes zapove. (Potočnik 1827: 46)

Nahaja se v Gladesovem rokopisu, natisnila sta jo vzhodnoštajerska duhovnika Marko Glaser (1840) in Anton Lah (1850) (Ditmajer 2020a: 279):

{Nisoko pokleknilmo||Nizko se zdaj perklonimo,}
 {Ino molmo z dušo vso,||Klečejoči počastimo}
 {Pravoverna mi vnožina!||V podobi kruha belega}
 {Krv no telo Boga Sina,||Edino trojnega Boga,}
 {Božjo jagne Jezusa.||To Božje jagnje Jezusa.}

(Kritični vzporedni prepis dela Dajnkove (1826: 120) in Majarjeve (1846: 93) različice pesmi)

Zaključek

Peter Dajnko je zbiral cerkvene in druge nabožne pesmi med slovenskim ljudstvom na Štajerskem, nekaj pa jih je tudi prepisal in predelal iz knjig ali rokopisnih prepisov drugih avtorjev. Ni znano, ali je imel kranjske tiske cerkvenih pesmi znanih slovenskih duhovnikov iz 18. stoletja (npr. Ahacij Stržinar, Primož Lavrenčič, Maksimilijan Redeski, Marko Pohlin itd.), jih je pa poznal vsaj preko posrednikov (bukovnikov, ljudskih pevcev). Moja raziskava je pokazala, da je te pesmi vsebinsko predeloval tudi zaradi spremenjene državne politike, ki je v 19. stoletju po tolerančnem patentu Jožefa II. nekatoličanom priznavala določene pravice. Večinoma je za pisce cerkvenih pesmi prve polovice 19. stoletja (tudi za Dajnka in Staniča) značilno spreminjanje jezikovne podobe starejših besedil, ki so se pokrajinsko preobražale med prepisovanjem in ustnim posredovanjem.

Dajnko je v Gornji Radgoni prav gotovo prišel v stik s prekmurskimi katoliškimi knjigami. Ni znano, ali je prebiral tudi protestantske, čeprav na to nakazuje njegova zasnova cerkvene pesmarice, v katero je vključil več jutranjih in večernih pesmi, ki tematizirajo krščanski nauk.

Dosedanji raziskovalci Dajnkovega pesništva so na podlagi njegovega predgovora v knjigi posvetnih pesmi in tudi na podlagi lastnih raziskav že ugotovili, da je v svoje tiske sprejemal nekatere Volkmerjeve posvetne in cerkvene pesmi, medtem ko vpliv Gašperja Rupnika še ni bil posebej izpostavljen. Ugotovila sem, da Dajnko ni poznal Volkmerjeve rokopisne pesmarice cerkvenih pesmi, najverjetneje pa jo je imel in uporabljal njegov rojak Anton Lah.

Raziskava je doslej prvič pokazala, kako so štajerski duhovniki in učitelji sprejemali Dajnkove cerkvene pesmi. Vzhodnoštajerski duhovniki, npr. Blaž Kosi, so njegove pesmi predvsem metrično popravljali, ruški učitelj Sebastijan Glades pa jih je tudi jezikovno prilagajal, da so ustrezale tamkajšnjim vernikom.

Literatura

- Mihal BARLA, 1823: *Krszcsanszke nove peszmene knige*. V-Soproni: stampane sz-Kultsár Kataline pizskmi.
- Peter DAJNKO, 1826: *Sto cirkvenih ino drugih pobožnih pesmi*. V Radgoni: v Alojz Waicinger'ovemi knigiši.
- Peter DAJNKO, 1827: *Posvetne pesmi med slovenskim narodom na Štajarskem*. V Radgoni: v Alojz Waicinger'ovemi knigiši.
- Nina DITMAJER, 2020: Rokopisna cerkvena pesmarica ruškega učitelja Sebastijana Gladesa. *Naši duhovniki in njihova dela*. Ur. Vili Rezman. Ruše: Lira. 247–273.
- Nina DITMAJER, 2020: *Slovensko pesništvo na Štajarskem med letoma 1758 in 1848: vzori, žanri in recepcija*. Doktorska disertacija.
- Luka DOLINAR, 1833: *Pesme v godove in praznike celiga leta*. V Ljubljani: Joshef Sassenberg.
- Josip DRAVEC, 2017: *Glasbena folklor Prlekije. Pesmi*. Druga, elektronska, pregledana izdaja. Ur. Mojca Kovačič in Matija Ogrin. ISLLV, GNI, ZRC SAZU.
- Ivan GRAFENAUER, 1917: *Kratka zgodovina slovenskega slovstva*. V Ljubljani: Katoliška bukvarna.
- Marko JESENŠEK, 2015: *Poglavja iz zgodovine vzhodnoštajerskega jezika*. (Zora 110). Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.
- Marko JESENŠEK (ur.), 1999: *Murkov zbornik*. (Zora 9). Maribor: Slavistično društvo Maribor.
- Marko JESENŠEK (ur.), 1999: *Leopold Volkmer. Prvi slovenski posvetni pesnik na Štajarskem*. (Zora 106). Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnost, Filozofska fakulteta.
- Marko JESENŠEK (ur.), Bernard RAJH (ur.), 1998: *Dajnkov zbornik*. (Zora 3). Maribor: Slavistično društvo Maribor.
- France KIDRIČ, 2013: Dajnko, Peter (1787–1873). *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi168756/#slovenski-biografski-leksikon> (dostop 25. september 2023). Izvirna objava v: *Slovenski biografski leksikon*. 1. zv. *Abraham – Erberg*. Ur. Izidor Cankar et al. Ljubljana: Zadružna gospodarska banka, 1925.
- Fran KOVAČIČ, 1926: *Ljutomer. Zgodovina trga in sreza*. V Mariboru: Zgodovinsko društvo.
- Franc KRAMAR, 1923: Kako in kje sem nabiral slovenske narodne pesmi. *Cerkveni glasbenik* XLVI/1–2, 3–4, 5–6, 7–8, 9–10, 11–12.
- Lino LEGIŠA, 1959: *Zgodovina slovenskega slovstva II*. Ljubljana: Slovenska matica, 1959.
- Jože LIPNIK (ur.), 1998: *Volkmerjev zbornik*. (Zora 1). Maribor: Slavistično društvo Maribor.
- Ivan MACUN, 1883: *Književna zgodovina Slovenskega Štajerja*. V Gradcu: samozaložba.

Matija MAJAR, 1846: *Pesmarica cerkevna, ali svete pesme, ki jih pojó ilirski Slovenci na Štajerskim, Krajnskim, Koroškim, Goriškim in Benatskim in nekte re molitvice, litanije in svet križoven pot*. V Celovcu: Janez Leon.

Ms 43, ovoj 3 = Leopold VOLKMER: *Pesem pred naj svetešem zakramenti iz latinske svetega Tomaža Aquina prestavljena*. Maribor: Univerzitetna knjižnica Maribor.

Ms 47 = Leopold VOLKMER: *Pesme k Božji službi vu Rimski katoliški cirkvi vekši tal iz nemškega ino latinskega na slovensko prestavlene*. Maribor: Univerzitetna knjižnica Maribor.

Ms 102 = Blaž KOSI: *Cerkvene pesmi*. Maribor: Univerzitetna knjižnica Maribor.

Ms 118 = Boštjan GLADES: *Windische Lieder in der Kirche und zu Hause zu singen, gesammelt und geschrieben von Sebastian Glades gewester Schullehrer in Maria Rast im Fahre 1834. Iiter Theil*. Maribor: Univerzitetna knjižnica Maribor.

Ms 158 = Jožef GREBELNIK: *Pesmarica*. Maribor: Univerzitetna knjižnica Maribor.

Jožef MURŠEC, 1850: *Bogočastje sv. katoliške cĕrkve. Sploh koristno podučenje ĉez cerkvene ĉase, kraje, sprave, opravila ino osebe po njihovem bogosluŹnem pomenu i namenu*. V Gradcu: papir in natis od Lajkamovih naslednikov.

Anton NADRAH, 1969: *Cerkvene ljudske pesmi v liturgiji*. Dokorska disertacija.

Matija OGRIN, 2019: *Slovensko slovstveno izroĉilo: drobci slovenskega slovstva, izroĉeni v rokopisih*. Celje, Ljubljana: Celjska Mohorjeva druŹba, Društvo Mohorjeva druŹba.

Jože POGAĀNIK, 1969: *Zgodovina slovenskega slovstva*. Maribor: ZaloŹba Obzorja.

Marko POHLIN, 1777: *Branja, inu evangeliumi. Na nedele, inu prazneke ĉez celu leitu, iz Latinskiga na Krajnski jeŹik zvestu, inu skrbnu prestavlene, popravlene, inu pogmirane*. V' Lublani: skus Joan. Fridrika Egerja.

BlaŹ POTOĀNIK, 1827: *Svete pesm' za vse vel'ke prazn'ke in godove med letam*. V' Lublan': [s. n.].

Majda POTRATA, 1998: Dajnkove posvetne pesmi. *Dajnkov zbornik*. (ZORA, 3). Ur. Marko Jesenšek in Bernard Rajh. Maribor: Slavistiĉno društvo. 297–306.

Bernard RAJH, 2002: *Od nareĉja do vzhodnoštajerskega knjiŹnega jezika*. (ZORA, 19). Maribor: Slavistiĉno društvo.

Fran RAKUŠA, 1886: *Domoznanstvo ormoškega okraja*. [Sv. Bolfenk]: [samozal.] F. Rakuša.

Jakob SKET, 1893: *Slovenska slovstvena ĉitanka za sedmi in osmi razred srednjih Źol*. Na Dunaju: C. kr. zaloga Źolskih knjig.

Anton SLODNJAK, 1934: *Pregled slovenskega slovstva*. Ljubljana: Akademsko zaloŹba.

Marijan SMOLIK, 1998: Leopold Volkmer, prevajalec obveznih cerkvenih pesmi. *Volkmerjev zbornik*. (ZORA, 1). Ur. JoŹe Lipnik. Maribor: Slavistiĉno društvo. 28–34.

Marijan SMOLIK, 2011: *Odmev verskih resnic in kontroverz v slovenski cerkveni pesmi od zaĉetkov do konca 18. stoletja*. Druga, elektronska, pregledana izdaja. Ur. Matija Ogrin. Elektronska besedilna zbirka (eBZ). InŹtitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, Odsek za tehnologije znanja IJS. <http://ezb.ijs.si/fedora/get/ezmono:ovr/VIEW/>

Valentin STANIČ, 1838: *Drugi perstavik starih ino novih cerkvenih ino drugih pesem, h molitvam ino premišlovanjam za sveto leto 1826*. V Gorizi: natisnil Paternolli.

Valentin STANIČ, 1826: *Molitve in premišlovanja per objiskovanju štirih k' zadoblenju odpustika svetiga-lêta odločenih cerkva*. Še dobé v Gorizi: per bukvah niemshkih šhol.

Jožica Čeh STEGER, 2015: Kulturni in slovstveni pomen Volkmerjeve Hvale kmetičkega stara ino tobačje trave. *Leopold Volkmer. Prvi posvetni pesnik na slovenskem Štajerskem*. (ZORA, 106). Ur. Marko Jesenšek. V Mariboru: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta. 43–54.

Ahacij STRŽINAR, 1729: *Catholish Kershanskiga Vuka Peissme*. V' Nemshkim Gradzu: per Widmanstadianskih Erbizhah.

Pavol ŠAFARIK, 1833: Přehled neynowějšj literatury illyrských Slowenůw, *Časopis českého muzeum* 7/2, 164–181. Swazek druhý. W Praze: Nákladem českého muzeum.

Pavol ŠAFARIK, 1864: *Geschichte der südslawischen Litteratur* 3. Praga: Friedrich Tempsky.

Ivan ŠKAFAR, 1978: *Bibliografija prekmurskih tiskov od 1715 do 1919*. V Ljubljani: SAZU.

Vinko ŠKAFAR, 1998: Nabožno slovstvo Petra Dajnka. *Dajnkov zbornik*. (ZORA, 3). Ur. Marko Jesenšek in Bernard Rajh. Maribor: Slavistično društvo. 275–295.

Karel ŠTREKELJ, 1904–1907: *Slovenske narodne pesmi*. Ljubljana: Slovenska matica.

Janez TRDINA, 1850: Pretres slovenskih pesnikov, *Ljubljanski časnik* 1/74.

Stanko VRAZ, 1839: *Narodne pēsni ilirske*. Razdělak 1. U Zagrebu: K. p. ilir. nar. tiskarna dra. Ljudevita Gaja.

Zusammenfassung

DIE REZEPTION DER LYRIK VON PETER DAJNKO

Im oststeirischen Raum folgt Peter Dajnko mit den beiden Ausgaben weltlicher und kirchlicher Gedichte dem Dichter und Schriftsteller Leopold Volkmer. In Radgona hatte er Zugang zu den Buchpublikationen von Mikloš Küzmič, sein Gesangbuch weist gewisse Anknüpfungen an das Gesangbuch von Mihael Barla auf, welcher mehrere Morgen- und Abendlieder mit christlichen Lehren veröffentlichte. Auch waren ihm bestimmte Gedichte der steiermärkischen Priester bekannt, insbesondere jene von Ahacij Stržinar (*Poslušaj grešni človik od poslednih reči*), Primož Lavrenčič (*Kristjani spregledujte ta krvavi križov pot*) und Gašper Rupnik (*Nam se je veseliti, čudež se je zgodil*). Von den krainerischen Gesangbüchern ließ er sich allerdings weniger beeinflussen. Sein größtes poetisches Vorbild waren Volkmers veröffentlichte Gedichte, zumal dessen handgeschriebene Lyrik nicht weit verbreitet war. Schließlich akzeptierte Dajnko Gedichte, die hauptsächlich über handschriftliche Transkriptionen slowenischer Volksdichter (sog. bukovniki) oder mündlich überliefert waren. Es ist schwierig zu bestimmen, welche er anhand deutscher und lateinischer Quellen neu übersetzte und welche er vor Ort vermittelt erhielt. Zu den letzteren gehört bestimmt das Weihnachtslied über den Befehl des Kaisers Augustus mit dem Titel *Ena zapoved je vunkaj šla*. Dajnkos Kirchengesangbuch war bei Priestern (Blaž Kosi), Schülern (Franc Črnko) und Lehrern (Sebastijan Glades) in der Diözese Seckau in Gebrauch; zudem wurden einzelne Gedichte metrisch, inhaltlich und sprachlich überarbeitet.